

СТО ДВАДЕСЕТ ПЕТА ГОДИНА ОД ОСНИВАЊА ХЕРЦЕГНОВСКЕ ПОМОРСКЕ ЗАКЛАДНЕ ШКОЛЕ У СРБИНИ

Ако се зна да је традиција основ сваког напретка, импулс за даљи развој и богаћење, онда не треба порицати њене свијетле примјере у ширењу просвјетитељства, особито васпитања младих генерација у доба када наши народи робују под аустро-угарском влашћу. Посебно када се жели указати на значај Српске поморске закладне школе у Србини, у Херцег-Новом, мора се омах устаћи да су стаповини овога древног града показали увијек високу националну свијест и пожртвовање за очување традиција, и то не ради традиције, већ ради сигурнијег учвршћивања и стварања перспективна бржег прогреса и подстицања револуционарних кретања. Увијек су настојали да према својим снагама, знању и политичком увјерењу помажу савремене токове, да буду у матици свих збивања која су значајније утицала на коријенитији преображај. Важан датум из те прошлости, везан је за оснивање поменутог школе. Сто двадесет пета година на историјској стражи једног града, једне нације и временски представља велики период, значи много за живот једног народа брутално прекиданог у свим видовима развоја.

У њима су уткани изванредни напори да се у свим областима друштвеног, економског и културног живота узмату корак са онима, који су због повољнијих историјских околности били далеко одмакли напријед. У том разлобљу је концентрисано више догађаја и хтијења него што низови стољећа доносе. Данас када слаavimo 600-годишњицу оснивања града, јубилеј који дјелује упечатљиво и коме се могу придружити мали број градова, с поносом и поштовањем говоримо о тежњама за просвећивањем из његове прошлости. Ова школа снага у ред установа које су удариле темеље нашој поморској прошлости, а одиграла је пионерску улогу у развоју просвјете и школства у нашој средини.

Прешла је различите етапе, а бројне друштвене промјене су утицале на њен рад. Прослава 600-годишњице града прилика је не само за пријеђећање на њен тежак и частан рад и успјехе, већ и за свестраније сагледавање даљег развоја, мјеста и улоге школе у нашем друштву.

Прву мисао и дио материјалне основе за отварање једне такве школе у Херцег-Новом дао је 1838. године бивши херцеговачки грађанин Јован Бошковић, тада богати трговац у граду Смирни у Турској. Колика је важност те идеје — потврђује каснији развој поморства Херцег-Новог, које заузима истакнуто мјесто у прошлости Босне и у историји југословенског поморства уопште.

Херцег-Нови и мала околна села, која припадају његовој општини, дали су не мали број истакнутих поморских капетана, без обзира на бројне окупације Босне.

Намјера оснивача је била изричита и дубоко патриотска: школа са јасно израженим народним карактером, која васпитава будуће поморце у „српском духу“.

Завјештају Јована Бошковића придружују се нешто касније Буро Буровић и Јевросима Лакетић, рођена Владиславић.

О постанку и развоју задужбине Ј. Бошковића, Б. Буровића и Ј. Лакетић у Првом извјештају о српској морепловској закладној школи у Србини, школске године 1884/85. пише Томо Кр. Поповић, прво наставник ове школе, а доцније и њен управитељ. Користећи се овим прилогом, даћемо неке биографске податке о поменутих легаторима.

Јован Бошковић је рођен у Топлој, општина Херцег-Нови, 9. јула 1761. године. Као и многи други Херцеговљани, отишао је у свијет ради зараде. Укратице се на неки брод и стигао у Смирну, у Малој Азији. Имао је срећу да се ту упозна са једним својим земљаком, Јованом Куртовићем, трговцем и богаташем, који га је братски прихватио и запослио. Ускоро је Бошковић постао врстан и чувен трговац, један од најимућивијих људи у Смирни. Био је врло правичан, поштен и привржен цркви, стално дијеломилостињу ради чега су му нудили старјешинства у друштву на која се стално захваљивао. Умро је у 71. години живота, јуна 1832. године. Породици је оставио велико богатство, али није заборавио ни „сироту своју отаџбину“. У његовој опоручи из марта мјесеца 1826. године се каже: „Сва моја добра у Боци, којима је подмирио свој дуг Андрија Јанковић и жена му, остављам мојој милој отаџбини, да се пригодом истих осује и издржава школа српскога и италијанског језика и морепловства“. У истом завјештају назначио је да оставља по 1.000 „лијастара“ двијема црквама у Херцег-Новом, а „сиромасима ове околне три хиљаде“. Бошковић предвиђа могућност неостваривања опоруче због недостатка средстава, те у том случају његови насљедници

стичу сва права да се поменутих добрима користе по својој вољи. Уколико буде прикупљено на сличан начин још средстава која би омогућила отварање и издржавање школе, наследници губе право на оставинска добра, пише у извјештају Тома Крста Поповића.

Оснивање школе Херцеговљани су схватили као културно-економски просперитет, али су се истовремено прибојавали да се та замисао неће успјешно реализовати. Олувијек су се жртвовали за величину рода свога, па се није смјело дозволити, кад већ постоје реалне могућности, да се њихови синови школују ван свога града, него да имају своју школу. Но, тада је услједила препорука „и. к. даалатинског намјесништва“ од 14. фебруара 1838. под бројем 505/101, којом се позивају пмућнији људи из свих општина Боке да својим прилозима употпуне средства која недостају. Иако се позиву олазвао велики број угледних и богатих Бокела, средства за ту сврху још нијесу била осигурана, али су, како је предвиђао покојни Бошковић, послужила као потстипај другим родољубима да му се придруже племенитој намјери. У том, можда пресудном тренутку за судбину школе, стигла је вјиест да је у Трсту умро Буро Буровић (августа 1838), који оставља двије своје куће чије вриједности намјенује у просвјетне сврхе и за свој грал.

Буровић је рођен средином 18. вијека на Жлијебима, у селу изнад Херцег-Новог, чији се родитељи преселише на Тонлу гдје се Буро „лучно књизи“ код неког православног свештеника. Младалачке дане проводи у родном крају, а потом, по старом бокелском обичају, постаје поморан. По завршетку тешког поморског живота настављује се у Трсту и бави се трговином. Како није имао дјете, тестаментом од 1838. године, пошто се сјетио пријатеља и родбине, црква и манастира, на завршетку долаје: „Двије пак моје куће у овом граду, које данас давају чиста прихода фор. 1260 остављам да се приходом истих оснује и издржава у Херцег-Новоме школа српскога, италијанскога и њемачког језика“.

Оставинска и прикупљена средства имају исту намјену и још више подстичу грађане да што прије добу до жељеног циља. И док се ангажовано ради на изналажењу средстава, у Србини, изнад Новог, умрије Јевросима Лакетић, рођена у трофовској породици Владиславића. Било је то 27. маја 1847. године. Ни она није имала породе, те одалучи да иећи дно имовине остави за добро просвјете.

Жеља свих ових фондатора и великих добротвора овога краја има једну заједничку и основну мисао везану снажном нити: да оснују школу у којој ће се, у првом реду учити српски језик. Они својим завјештајима удовољише великој потреби дијела српског народа, Бокелу коме је по некој општој судбини морска лучина „равно поље, гдје се и оре, и копа, и сије, и бљачи, и

жње". Тиме су се они за оно доба, испољили као значајни сарадници на ширењу просвјетитељства и националног осјећања, са надом да ова пиколо, како су је неки давно називали „српским расалишком“, развије пламен и снажну буктињу која ће око себе растјерати мрак и гућине. Овај посљедњи лародавац, Јевросима Лакетић, то јасно и недвосмислено у оставинском писму изражава ријечима: „Ова моја кућа, у којој живим, и баштина околу куће, те ми је трећи дио остао од очинства, а два дијела купно почивши мој муж од нашљедника покојног мог оца, желим да буде у ползу школе, која се благонадежно очекује да се установи по завјештајима почивших Јована Бошковића и Георгија Буровића, на српском дијалекту словима кирилицјанским или нашијем црквенијем буквама ради ползе наше младежи“.

Школа која у свему и по свему нема народна обиљежја неће испунити основне патриотске поруке, што су и оснивачи претпостављали, или — како то проф. И. Злоковић каже у прилогу о Српској поморској закладној школи у Србини: „Из овога се види оправдана бојазан Лакетићке, да се младеж не ошароди у гућим школама, јер су тада народне школе биле врло ријетке и то само основне.“ Но, њен допринос васпитању, образовању и култури, посебно развијању родољубља је непроцјењив, а њена прошлост је, уствари, историја развоја школског живота наше средине. Расла је и развијала се заједно са истакнутим представницима културног и друштвеног живота, не само домаћим, већ и југословенским.

Све троје завјешталана својим насјама и хуманитарним поступцима баш као и многи ученици и наставници ове школе, бјеху испред свога времена, окренути будућности, или — како је то један посјетилац у Споменници овога Завода, дана 26. јуна 1900. године уписао: „Народ, који рађа добротворе школске, и поред мрачне садашњости, може смјело да гледа у сјајну будућност.“

Пошто добротвори имаху једну исту жељу, бијаше лакше постићи замисао о оснивању школе. Налања грађана посташе сигурнија. Таданње општинске власти упутише молбу Марку Квекићу, бродовласнику у Трсту, године 1851. да од уштебеног новца и прихода Буровићевих кућа обнови те куће и тако повећа средства намијењена за школу.

У међувремену надлежне власти дозволише продају оставштине Ј. Бошковића и тим путем остварише 4.880 форишти. Тако стеченим новцем обновила је кућа Јевросиме Лакетић, те је тако послуже доста мука и ангажовања у прикупљању новца ријешено питање школског простора.

Како је већ речено, Квекић се заузео и као прави патриота обавио свој дио посла. Живио је у Трсту и био познати бродо-

власник. Родом је са Пода близу Херцег-Новог. Од ове познате породице потиче прногорска кнегиња Даринка Данила I. Познате су Квекићеве заслуге за чување и подизање словенске културе у Трсту. Особито се залаже и ради на развоју тамошње српске православне црквене општине. Тако се још један Херцеговљанин, таст кнеза Данила одужио родној групи и уписао у историју ове просвјетне установе.

Пошто је школско знање осигурано, требало је израдити статут и поднијети га Министарству на увид и одобрење. Израда статута школе повјерена је адвокату Шпиру Петровићу, првом предсједнику Далматинског сабора, о чему је претходно прибављена сагласност надлежног министарства, коју је лично Александар — Лесо Павковић добио у Бечу. Поменути Ш. Петровићу и А. Л. Павковићу, предсједнику Општине и угледном Новљанину, бјеше повјерено да израде тај правилник. Израбени правилник је предвиђао да се у школи организује рад у два одсјека: одсјек за језике и одсјек за поморство. У одсјеку језика треба да се предаје српски ћирилицом, италијански и њемачки, и то сваки језик „да предаје дотични учитељ башка за пуна три године“ као и то да још предаје неке предмете. Новљани и Бокељи уопште обрадоваше се Школи, а посебно отварању одсјека за поморство јер је учење истога било изван Боке и тиме везано за велике трошкове.

Избор предавача припао је Општини Херцег-Нови, уз сагласност православног владике, о чему је требало обавијестити Далматинско намјесништво. Одлуком Министарства бр. 8882, од 22. јуна 1855. године, одобрен је статут и предат Павковићу на реализацију. Истина, до коначног отварања школе доста се чекало. Окупаторске власти су намјеравале реорганизовати постојеће основне школе: једне у којима ће учити само дјеца католичке вјероисповијести и друге за само православне ученике. Овакв систем и начин школовања могао би довести до раздвајања херцеговског живља, што до тада није био случај. Одвајаали су их само вјерски обреди, а грађани живјели „у свему другом компактно и сложено“.

Намјера одуговлачења постаје све јаснија. Због тога се А. Павковић опширним писмом на италијанском језику обраћа православном ординаријату да овај утиче на Намјесништво у Задру. Ако ни послуже тога не дође до почетка организованог наставног рада, одабрана група Новљана ће ићи у Беч да се жали цару. Напокон, престане административне и бирократске сплетке и рад у настави отпоче 1. фебруара 1858. године. Дакле, од идеје за оснивање школе до почетка њеног рада прошло је више од 22 године.

Први њен наставник и управитељ био је Мато Мрша, истакнути родољуб, поморски капетан, до тада професор Поморске

школе у Задру, родом Перантинин. Ни његово постављање није ишло без тешкоћа. Није било стручњака за поморске предмете ни у Задру, па су власти отсале његово отпуштање из Задра, са намјером да одложе почетак рада школе.

Како је већ речено, окупаторске власти траже да школовањем развоје дјецу, а оно тада неће служити, како давно рече свештеник Петар Рафаиловић, касније први директор ниже реалне гимназије, у Споменици ове школе, „на страх врагама а на корист потлаченог народа“. Сличну мисао, у истој књизи, уписао је 20. фебруара 1903. и један посјетилац (нечитак потпис), који овако каже: „Школа је мач са два сечива, од којих је једно отровно; ако се ово употреби, онда се уноси у народ отров, који, нарочито малим још неуједињеним и несталоженим, народима може и главне доћи.“

Први школски дан, на велику радост Херцеговљана, и свечаност приликом отварања школе описао је њен први управитељ Мато Мрша: „На 19/31. јануара“ — пише он — „сподајући тај дан недјела, сакупише се из јутра у опћинској сали, на позив опћинског представништва, сви сеоски главари и друга одлична лица ове опћине, а на челу им тадашњи мјеста начелник канетан Стефан Милашиновић са опћинским савјетом, те у одређено вријеме упуте се сви скупа по тадашњег претора, преставника политичке власти, и заједно с њиме олу на Топлу у вознесенску цркву, гдје мјесни парох одслужи торжествену литургију и парастос за упокој душа блаженопочивших добротвора Бошковића, Буровића и Лакетићке. По свршеном црквеном обреду пречасни парох Христифор Ломбардић држао је ту сходно слоно о бесмртним тим добротворима, који себи завјештајем својим подигоше вјечити споменик. По томе крену сви истим редом у школско здање, гдје прво мјесто заузме претор, с десне стране му опћинско престаништво, а с лијеве школски одбор. Најприје узе ријеч мјестоначелник Милашиновић и са неколико ријечи објави радосну вијест, да се са срећом одсјек морепловства послаје толико мука и тегоба отвара, те позва присутне да кликну „Живио“ Њ. В. Ђесару Франу Јосипу I који је најмилостивије удостојио дозволити, да се завјештаји поменутих добротвора у дјело приведу. За Милашиновићем претор представи околостоећим језгровито користи, што ће из поменуће школе поморство и Бока црптити, те и он закључи са „Живио Његовом Величанству. При свршетку узе ријеч Мато Мрша, захвали се на повјереној му части и обећа да ће се својски заузети около повјерене му младежи еда се достојан покаже народног повјерења, те при крају изрази жељу, да што скорије види у дјело приведен и одсјек језика на што све већу дикку и корист Боке.“

Почео је са радом само наутички одсјек, а вршене су организационе припреме и за почетак рада одсјека за језике. И кад

готово све бијаше припремљено, дође глас да Далматинско намјесништво дописом од 19. јуна 1858. године, вол бр. 10500/2569, укида ранијом одлуком Министарства од 29. маја 1858. године, под бр. 7160, одобрени статут и одређује лопуну: „... да се српски има учити објема словима, то ћирилицом и латиницом...“, а православном дијецезалном владици ограничава власт над школом дајући је сву Далматинском намјесништву. Године 1858, 9. октобра, бан на дан рођења престолонаследника Рудолфа Новљани упутише „прошњу“ којом траже враћање првог статута, али без резултата. Након тога се поновно ангажују православни владика, преосвештени Стефан Кнежевић, и Стијепан Митров Љубиша. Љубиша је био заступник Бокеља на Царевинском вијећу. Њиховим утицајем бјеше одобрен нови статут 26. јуна 1867. године. Иако не са потпуним задовољством, ипак се пришло отварању одсјека за језике. Одабраше за учитеља српског језика Риста Ковачића (Ришњанина), а за учитеља италијанског језика Станка Бркаковића тек 1872. године.

Према неким изворима, Мато Мрша је био једини наставник поморских предмета пуних 15 година, а у времену од 1858. до 1864. са само још два вјероучитеља (православног и католичког) држао је читаву школу.

Мрша је био у сталном сукобу са аустријским властима и због тога оне желе да га се ослободе. Године 1872. био је просто истјеран из школе. Аустријске власти достављају писмени захтјев у коме траже да Мрша полаже професорски испит, — у противном ће бити расписан конкурс за његово радно мјесто. Одговор је требало дати за свега три дана. Неправедне су ондашње власти према Мрши, јер ни остали наставници немају прописану школску спрему. Био је 1852. препоручен од поморске владе као да ступао на дужност у Србинску поморску школу, а био је приликом одласка из Задра испраћен са признањем. Све је ово узалуд Мрша писмено и опширно образлагао. Овим су се власти само правдале знајући да 76-годишњи старац неће полагати професорски испит. Тако је Мрши, послане 14 година рада у овој школи, дат писмени отказ, а 3. октобра 1872. и званично је предао дужност. Тада је престао да ради научички одсјек, који је отворен поново 1874. године. Због недостатка средстава и нових закона о поморском школарству, августу 1875. онет је престао да ради и више није отварао. Од тада до 1914. године био је организован рад само одсјека за језике када је услед ратних догађаја прекинут рад школе. Други и посљедњи њен управитељ био је Јосип Белушић (од 1. јануара 1874. до 31. августа 1875), касније професор у Копрју.

Мрша, као истакнути патриота, поморан и педагог, има велике заслуге за развој нашег поморства. Зато ћемо у наставку рећи нешто више о њему.

Рођен је у Перасту 1796. године. У оближњем манастиру Бањи стекао је прву писменост. У родном мјесту је учио неку врсту основне школе, у којој су се изучавали и страни језик и основе поморских предмета. По завршетку ове школе, подстакнут својим поморцима — суграђанима и наставницима, зажелио је да се дошколује. Тако је досио до Енглеске, гдје је завршио одговарајућу школу и положио капетански испит. Према неким претпоставкама, прва искуства из поморства стекао је на бролу свога оца.

Дуга је била његова пловидбена пракса, а море науцита средином 19. вијека. Добио је признање стручног савјетника при Поморској влади Трста. Био је командант флотиле од 25 бродова коју су сачињавале разне народности у вријеме француске експедиције против Алжира. За своју поморску храброст добио је златни прстен од цара Фердинанда I. Године 1853. постаје наставник Поморске школе у Задру.

Истицао се у познавању поморских предмета и као педагог. У вријеме службовања у Херцег-Новом добро је опремио кабинет поморства и школску библиотеку. Познавао је шест језика, био цијењен од својих Бокеља, који су му пудили кандидатуру за посланика у Далматинском сабору. Учесник је грчког устанка (1822—1829). Умро је у Херцег-Новом 1879. године, гдје је и сахрањен.

Веома ласкаво мишљење о Мрши износи и познати књижевник Симо Матавуљ у својој књизи „Биљешке једног писца“ (страна 73; 94): „Ја сам имао срећу да затекнем тога чувеног старца у животу, здрава и необично крепка у 80-тој години! Био је стари поморски капетан и одличан математичар. У свом вијеку пијесам видео човјека од 80 година са необичним памћењем, са свјежином осјећања и правом младалачком душом. Могу се подицити да сам уживао љубав тога честитог старца и да сам се доста користио у опћењу с њим. Он је у најмањим ствари памтио грчки устанак. Говорио је и читао француски, енглески, талијански, шпански, грчки и руски, а како је много читао и све памтио, то су његови разговори били за чудо разнолики и поучни.“

Матавуљ је у овој школи провео око 7 година, тј. од 1. новембра 1874. до 30. септембра 1881. године. Те исте године на предлог Општинског вијећа овлашћен је Одбор Завода у Србији „да исплати госп. Учит. С. Матавуљу фор. 100 изванредне награде...“. Годину раније добио је награду од 60 форинти „за обучавање дјецe у гимнастички течај“.

С обзиром на чињеницу да нема сачуване документације о тадашњем изгледу школске зграде, цитираћемо Матавуљеве ријечи из горе поменутог дјела: „Школа је старинска, стамбена и пространа двобојница, са ограђенијем двориштем сприједа и великом градином у позадини. На доњем су боју учионице, мађун-

шина, кујна, а на горњем шест соба и дворница. Са јужнијег прозора видик је на море, на пијелу Боку, на црногорске и херцеговачке планине."

Из извора и прилога којим смо се користили види се да је школа имала различите називе. Једни је зову Српска поморска закладна школа, према другима је Фондационална школа наутике и језика, неки је називају Благодјетелно заводно училиште језика и морепловства, па даме Српска морепловска заводна школа, Scuola nautica compinale, Scuola nautica et di lingue, Завод Србина и сл.

Пратећи развој школе, можемо уочити њено доста брзо напредовање и потпуно осамостаљивање и срећност. Опремљеност школе училима и библиотеком сасвим је задовољавала ондашње потребе. Наставно особље су сачињавале познате личности из ондашњег културног и друштвеног живота. Да је то тако, потврђују многа њихова имена. Овдје дајемо податке о свим наставницима од 1858. до 1914. године.

Мато Мрша, поморски капетан, педагог, први управитељ ове школе, учесник у грчком устанку, за храброст добио назив „Филхелен“.

Христофор Ломбардић, протопрезвитер, православни катихет, активно је помагао херцеговачки устанак 1875, добровољац и учесник у бици на Вучјем Долу, наставник ове школе од 1. фебруара 1858. до 30. јуна 1882. године.

Поп Стијепан Радимири, католички катихет, радио у школи од 1. фебруара 1858. до краја августа те исте године.

Поп Томо Триповић, католички катихет, радио у школи као наставник од 1. новембра 1858. до краја априла те године.

Отац Данило Бертоли, реда св. Фрања, католички катихет, радио у школи од 1. маја 1865. до 30. маја 1866. године и од 13. децембра 1868. до 13. јануара 1870. год.

Поп Вицко Скарпа, ондашњи митроносни абат у Скралину, католички катихет, радио у школи од 31. августа 1866. до 12. децембра 1868. године.

Ристо Ковачић, историчар и књижевник, касније професор на Универзитету у Риму, сарадник у II бокељском устанку, радио у школи од 2. новембра 1867. до 31. августа 1871. године и од 1. новембра 1871. до 31. марта 1875. године.

Стево Мрван, касније православни катихет у которској гимназији, радио у школи од 1. новембра 1871. до 31. марта 1875. године.

Станко Бркановић, каснији општински секретар у Скралини, радио у школи од 1. новембра 1872. до 31. августа 1874. године.

Симо Матавуљ, књижевник једно пријеме управитељ школе, учесник и добровољац у невесињском устанку 1875. и 1877. у рату Црне Горе са Турском, 1881. прешао у Црну Гору и на Цетињу био професор Гимназије, затим надзорник школа, уредник Гласа Црногорца и васпитач кнежевних синова. У школи радио од 1874. до 1881. године.

Јосип Белушић, каснији професор у Каподистрији, од 1. јануара 1874. до 31. августа 1875. године.

Доктор Милан Јовановић, лекар и српски књижевник у вријеме херцеговачког устанка у Херцег-Новом отворио болницу за рањенике, радио у школи од 1. јануара 1875. до 10. јула 1876. године.

Стево Гојковић, и. к. службени пристав у Дубровнику, радио у школи од 1. марта 1875. до 31. августа 1875. године.

Стево Чутурило, учесник херцеговачког устанка, добровољац у рату против Турака, уредник Гласа Црногорца, затим главни школски надзорник на Цетињу, радио у школи од 12. јануара 1876. до 1. јула исте године.

Трипо Радоичић, доктор богословије, тајни коморник Њ. С. Лава XIII, витез реда Фрање Јосифа, дописни члан Повјереиства у Бечу за чување хисторичких и археолошких споменика, радио од 1885. до 1888. године.

Томо Кр. Поповић, дугогодишњи управитељ школе у Србији, писац и библиотекар школе, радио у школи од 1883. до 1921. године.

У школи су још радили као наставници: Николе Михаиловић, Косто Кулишић, Јеротеј Бордан, Душан Јовановић, Александар Микулић, Милосав Бурасовић, Антул Буриновић, Милутин Радуловић, Марко Поповић, Франо Анђић, Крсто Тунуп и Франо Фагута.

Управни одбор, наставно особље, наставне предмете, као и седмични фонд часова за школску 1884/85. годину приказује факсимил: (стр. 195).

Из „Прегледа предавања“ утврдили смо да је седмични фонд часова за 1. и 2. разред ондашње Морскаловске закладне школе био подједнак и износио по 28 часова. У оба разреда су изучавани скоро исти предмети и са истим седмичним износом часова, с тим што је 1. разред изучавао природопис, а други физику. (Изгледа, а како се види из претходног прегледа, да је седмично оптерећење наставника остало до данас непромијењено.)

Мијењали су се ваши, професори, директори, наставни планови и програми, али се није никада мијењало оно што је давало важно обиљежје, суштину рада ове установе, није се мије-

СТАРЈЕШИНЕ И УЧИТЕЉСКО ОСОБЉЕ ОВЕ ШКОЛЕ.

а) Опћинско преставањаштво херцеговско

преко свог управитељства, кога су данас чланови:

Начелник Симо капетан Милиновић и пресједници: Мићо капетан Квеквић, Глиго Петроваћ, Мићо Гудељ, Лука Павковаћ, Перо Вулаћевић и Ђуро Вуковић.

б) Управљајући одбор закљадом:*)

Мато Ђурановаћ пресједник, Јово Накићеновић благајник, Лако Перчиновић члан.

в) Учитељско особље:

Име и презиме учитеља	Предмет који предавају	У којој разреди	Колико уради седмично
ДУШАН ЈОВАНОВИЋ управитељ	Математику Њемачки Гимнастику Физику Талијански	I, II. I, II. I, II. II. I.	20
ТРИПО РАДОНИЧИЋ доктор Богословије, тајни коморник Њ. С. Лева XIII, витез реда Франца Јосифа, дописујући члан повјеренства у Бечу за сачување историјских и археолошких споменика, парох и декан херцеговски	Католички вјеронаук	I, II.	4
ТОМО КРСТОВ ПОПОВИЋ	Српски Талијански Земљопис Пољст Природопис Калиграфију	I, II. II. I, II. I, II. I. I, II.	20
ЛЕСО МИКУЛИЋ капелан Топалски	Православни вјеронаук	I, II.	4

*) Овај се одбор изијема свако три године, а изабира га опћинско изијеће.

њала непоколебљива жеља, да се што више допринесе уздицању и очувању националне културе и љубави према отаџбини.

Наставници и ученици ове школе у бројним приликама истицали су родољубива осјећања личним учешћем у ратним окршајима, а сада установа претварана је у складишта оружја и муниције. Њена зборница често је била мјесто акционих договора за одбрану слободе и остваривање људских права. Своје мисли о томе изразио је у Споменници ове школе 26. јуна (9. VII) 1900. године пјесник Алекса Шантић ријечима:

Нивњаци су се поносили тако чувеним људима, књижевницима, лекарима, поморским капетанима, и тада утицајним представницима цркве и родољубима који далише снажан импулс развоју и напретку свога града.

Нијесмо могли доћи до података о броју уписаних ученика за првих 10 година рада ове установе. Судећи према подацима којима располажемо из 1868/69. школске године број уписаних ученика није био велики јер, поменуто године у оба одсјека било је уписано свега осам ученика, од којих само два у научички. Овом приликом ћемо поменути њихова имена: Мишлић Тошо и Матковић Марко. Одсјек за језике похаћали су ови ученици: Бошњак Премислав, Драгомановић Широ, Бурић Андрија, Ломбардић Урош, Павковић Миленко и Чепрић Лука. Од 1869. до 1889. године број ученика био је више година испод десет, а од тада до 1914. године тај број је прилично устаљен, ријетко испод десет ученика, а најчешће преко двадесет. Током оног читавог периода школовало се око 600 ученика које је обучавало тридесетак наставника. Запажа се да међу ученицима нема девојака све до 1919. године, а из приказа о наставном особљу школе види се да нема ни жена предавача.

Територија коју је „повезивала“ школа била је велика иако је број ученика у школи релативно мали. У њој су се школовали, углавном, ученици из Боке и из Далмације. Школска година је почињала 1. октобра.

Треба претпоставити да је социјална структура ученика садржавала тадашње друштвене односе и материјалне могућности.

сти, а и тежњу да се дође што прије до круха. Неки су школовани, међу њима и сиромашни, узозима добротвора.

Краћи дио Извјештаја о Српској морепловској закладној школи у Србини односи се на један вид завршног рачуна школе, приказан овако:

При закључку навешћу ти још овдјес и данашње стање ове школе, а нарме: имовину јој, приход и расход. Имовина састоји јој се:

I. У државним облигацијама укњиженим на име завода	Ф. 8550
II. На вересији са прописаним залогом	» 5079
III. У непокретним добрима т. ј. двије куће у Тријесту, и то једна у улици „Malcantonè“ под бројем 39 5 у вриједности	» 15000
а друга у „Via Androna“ под бр. 157 2 у вриједности	» 10.000
и кућа у Србини са дечијом башчом, гдје је завод, у вриједности	» 10.000
	Свега фор. 48629

Средњи пак приход годишњи од све ове имовине по коначном рачунима је од форинти 2132:23, од кој се годишње троши на одржавање школе форинти 1901:94.

Томо Крстов Поповић.

Издржавање школе од уплаћивање школарине, ниске државне субвенције, узимање позајмица ради добијања плата за наставнике и сл. свједоче о незавидном материјалном положају наставника.

Како немамо школских каталога из тога времена о успјесима ученика не можемо детаљније говорити. Овом приликом само приказујемо имена ученика 1-ог и 2-ог разреда као и одличне ученике из 1885/86. школске године.

У Ч Е Н И Ц И

из ове школе 1).

у I. разреду:

1. Бронзивић Лазар,
2. Дубовић Јероним,
3. Јанковић Спирос,
4. Модлигба Владимир,
5. Накићеновић Ђуро,
6. Репнић Нико,
7. Сјерковић Цанго,
8. Ђеранић Милан,
9. Ђеранић Перо.

у II. разреду:

1. Ацалиновић Иво,
2. Гојковић Пипко,
3. Консолари Дуђи,
4. Консолари Фортунато,
5. Лазаревић Обрек,
6. Мандић Урош,
7. Русовић Лесо,
8. Тушун Душан,
9. Тушун Мирко
10. Тушун Нико.

1) Имена крупнијем словима су оних ученика, који добише први ред с одликом

Судећи према приказаним резултатима другог разреда 40% ученика имају одличан успјех, што је вриједно истаћи.

Ова установа је од најранијих дана имала своју библиотеку, коју је основао Мато Мрша, најприје књигама које је сам дао школи, затим годишњом куповином у износу од 15 форинти, а добар дио поклоњима појединаца, друштава и издавачких кућа, као што су: „Слав. Српско Учено Друштво“, из Биограда, Слав. Матица Српска из Новог Сала, Славно друштво св. Јеронима и Слав. Матица Хрватска из Загреба, високопреосвештени влалика господин Герасим Петрановић, високоучени др. Николин Милаш, високопоштовани Марко Драговић, тајник Министарства просвјете и црквених дјела у Црној Гори, Шпиро Гојковић, Лесо Микулић, Душан Роговић, Јеротије Борлац, Томо Поповић и др.

Према насловима књига може се закључити да су биле заступљене све научне гране. Реконверзијом се да утврдити да је у библиотеци било око 500 различитих наслова, што је износило близу двадесет књига по ученику, чиме се ни данас не могу похвалити многе школе. Има страних издања, највише на руском, а знатно мање на италијанском језику.

Истакнути радници... „ове једине у Српству чисто српске поморске школе“ били су запажени својим радом на ширењу просвјете и културе. Повезали су школу са свим значајним установама у земљи, што је знатно допринијело и обогаћивању школске библиотеке.

На основу тада богате школске архиве 1884/85. године управитељ ове школе Томо К. Поповић штампао је извјештај о овом заводу. Према писању професора М. Злоковића, те исте године

П Р В И И З В Ј Е Ш Т А Ј

О

СРПСКОЈ МОРЕПЛОВСКОЈ ЗАКЛАДНОЈ ШКОЛИ

БОШКОВИЋ - ВУРОВИЋ - ПАКЕТИЋИЋЕ

У

Б Р В И Н И

К Р А Ј

Х Е Р Ц Е Г - Н О В О Г А

ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ 1884-85.

У ДУБРОВНИКУ
Штамарија Другуша Претиера
1885.

је уведен обичај да се у школи прославља Савиндан, што су прихватиле и околне школе. Школа је имала и своју заставу, на чијој је једној, црвено обојеној страни био приказан лик св. Саве са пригодним стиховима.

Неки познаваоци прошлости овога далеко познатог Завода тврде да је Георгиј Чајка, руски избјеглица и наставник цртања у овој школи, уништио богату школску документацију користећи је за потпалу. Нијесмо имали прилике увјерити се у то, али је истина да је Чајка радио у овој школи, чему свједочи фотографија са изложбе радова Бака Учитељске школе и Гимназије школске 1926/27, на чијем доњем дијелу пише: „На слици наставник цртања Господин Георгије Чајка“. Прича се да је становао у школској згради, што повећава сумњу у истинитост горе поменуте тврђе о сулбини дијела архивске грађе, а овај учитељ је и отпуштен из државне службе 30. новембра 1929. године без права на отпуснину.

Из првог извјештаја о Српској морепловској школи у Србији за школску 1884/85. годину на страни 23. дат је статистички преглед, који у цјелости и аутентично доносимо.

СТАТИСТИЧНИ ПРЕГЛЕД.

Било је ученика	I. Раз.	II. Раз.	Свега
1. На броју:			
јавних почетном школске године	22	9	31
приватних	—	—	—
изванредних	—	—	—
јавних на српску школ. годину	18	8	26
приватних	—	—	—
изванредних	—	—	—
2. По вјери:			
православних	17	8	25
римо-католика	5	1	6
3. По народности:			
Срба	21	9	30
Хрвата (с. Влса)	1	—	1

Развојем школе наставни планови и програми су се мијењали и прилагођавали савременијим потребама. Тежња је била да ученици добију свестрано знање из поморства и страних језика и да похађају све споредне предмете. Ради вјеродостојности приказујемо факсимил из дијела наставног програма школске 1884/85. године.

Какви су програмски садржаји и поруке ондашњег друштва у смислу спровођења његових идеала и модела, оптерећења ученика наставом, најбоље илуструје исјечак из поменутог извјештаја школе (стр. 202).

На крају овог дијела доносимо насловну страну поменутог извјештаја.

Школу су често посјећивале угледне личности из друштвеног живота: учитељи, професори угледних школа широм Југославије, професори универзитета, књижевници, пензионисани школски радници и други.

Треба посебно истаћи веома лијепу дугогодишњу праксу ове школе да води Споменницу посјетилаца Завода у Србини, која је истинит свједок свега горе реченог. Завео ју је у мају 1894. године Томо Крстов Поновић, учитељ и управитељ ове школе, а те исте године 6. маја први се уписао епископ жички Никанор Ружицић, призивајући „светосавски благослов за све“. Од тога датума до 26. јула 1940. год. када се посљедњи потписао Франо Пасковић, професор Средње господарске школе у Крижевцима, школу је посјетио велики број грађана, а око 200 њих је уписало своје импресије и мишљења јасно и недвосмислено, анострофирајући: „народна школа“, „народни учитељ“, „на корист своје пароду“, школа је „извор просвјете, а просвјета народ кријепи“, школа ће „послужити своје роду на понос и дику“, „... без следовите разлике вјере и закона“, а „на учитељима и свештеницима је, ма које вере они били, да добро схвате народну мисао и своје ученике за њу спреме“, школа треба „да буде што боље у саму корист народу“, „васпитавајући грађане који ће знати и умјети чувати крваво стечену имовину: слободу и уједињење“ итд., итд.

Студент медицине Буро Ј. Димовић 6. маја 1895. године уписује у Споменницу утиске о Боки, гдје, између осталог каже: „Растргана, дивна и славна, један народ у њој живи, а разне га боје красе, по љепоти може Босфор да засрами.“

ПРЕГЛЕД ПРЕДАВАЊА.

I. Разред

Колико
ура на
недељу

2	Вјеронаук православни. О основној науци вјере и кратки катахизис, по књизи Николе Вукићевића.
2	Вјеронаук католички. О вјери, о божићим и прикљеним заповједима и о гријеху.
4	Српски. Мала српска граматика од Ј. Павловића. Лијепо и разговјетно читање и анализирање из читавке књига Ј. Јов. Живиновића, као год и учење на памет лепших вјесница умјетних и народних из исте читавке. Сваког мјесеца по двије школске и једну домаћу задаћу (приповјетнице и кратки описи, затим покрајна пијема својти и пријатељима).
4	Талјански. Ортографија, правилни облици, превађање усмено и писмено, учење ријечи и реченица на памет по грам. Вучетића. Сваког мјесеца по двије школске и једну домаћу задаћу.
2	Немачки. Правилно читање и писање, правилни облици именица, придјева и глагола. Учење ријечи и реченица на памет по Кобенццу. Сваког мјесеца по једну школску и једну домаћу задаћу.
2	Земљопис. Сва три дијела географије по „Zemljopisnoj ročnici“ од Streera.
2	Историја. Српска историја од П. Вукићевића, стари вијек оаће историје по књизи «Слике из светске повестице. Панчево 1882.
4	Математика. а) Рачуница: декадни бројни систем, четири врсте темељних рачуна са цијелим и десетинским бројевима, систем и четири врсте рачуна простих разломака, дјеливост бројева по Др. Мочнику. Једну школску и једну домаћу задаћу. б) Геометрија: Увод, о тачки, цртама, површинама, тијелу, кружици и њеним дјеловима,

Прва генерација ниже гимназије са наставницима (1919).
У позадини школска зграда.

„Са особитим задовољством прегледах данас школу којој ова Књига припада и са жељама да се заиста развије у велики садник српске мисли и српских осећања, ја се у њој потписујем“.

Први свјетски рат је прекинуо рад ове значајне установе. Покушај поновног оживотворења учињен је 1919. године, али је остао без резултата. Те године отворена је нижа приватна гимназија. Сталне тежње за унапређење просвјете уродиле су плодом, па је 15. септембра исте године гимназија отпочела са радом. Министарство просвјете 17. децембра 1919. године дала је одобрење за рад гимназије, „коју ће о свом трошку издржавати Општина Херцег-Нови“. Од 15. до 22. септембра обављени су пријемни испити и упис ученика у први разред, одржана сједница школског одбора, који је извршио избор наставног особља, одредио њихова примања и мјесечну школарину од 50 круна по ученику. Затим су извршени остали организациони послови, а наставни рад је почео 22. септембра. Тога дана се обавише и уобичајени религиозни обичаји, а након тога прочиташе и протумачише школска правила и распоред часова. Прва генерација уписаних бројила је 53 ученика. Двоје су одбијени као неспособни, а друго двоје зато што им родитељи нијесу могли да плаћају школарину.

Прве године школске 1919/20. њен управитељ је био Петар Рафанловић, а поред тога обављао је посао наставника православног вјеронаука. Остало наставно особље сачињавали су Јосип Вујовић, наставник за католичку вјеронауку, „Томо К. Поповић, наставник за талијански и српски језик, Милосав Бураговић, наставник за математику и латински језик, Саво Накићеновић, наставник за математику и историју, Никола Власов, наставник за цртање, Лука Цигановић, наставник за гимнастику и Н. Миловић, наставник за француски језик и пјевање.

Након три године, указом од 30. јула 1922, на предлог Министарства просвјете, приватна четвороразредна нижа гимназија претворена је у државну четворогодишњу нижу средњу школу. Од 1919. до 1930. године наставу је изводило око 40 наставника.

Сачувана документација за период од 10 година показује да је школу завршило 238 ученика. Како по годинама није дат број уписаних, не можемо говорити о успјеху ученика и школе. О томе нешто потпуније податке имамо за школску 1929/30. годину. У сва четири разреда била су уписана 184 ученика, од којих су 33 ученице. На крају школске године остало је 165 ученика, а свега је завршило разред 77 (54 мушкарца и 23 дјевојке). Дакле, завршило је разред око 46% ученика.

Изасланик Министарства просвјете и заступник начелника Просвјетног одјељења у Цетињу те године је извршио преглед школске зграде и утврдио да је врло стара и да не одговара захтјевима и потребама школе. „Стога је неодољна потреба да се за гимназију подигне нова школска зграда“, констатовао је

Једенко Михаиловић, професор и управник Сеизмолошког завода у Београду. Прије 50 година извршена је скромна адаптација зграде. У периоду од 1919. до данас школа је стално радила као општеобразовна установа различитог нивоа. У њој је до земљотреса (15. априла 1979) организовала наставни рад Основна школа „Милаш Вуковић“, а није тешко закључити да зграда није одговарала духу ни времену садашњем.

У Заводу се нијесу само школовала дјеца, већ су се ту предали и сви друштвени догађаји и промјене током протеклих 122 године. Зато је стамаи и непрекидни свједок и активни учесник у свим збивањима свога времена. Школа се успјешно развијала борећи се са тешкоћама које су долазиле са различитих страна, олодијевала је тегобама различите природе и истрајала пред свим настртајима од 1858. до 1944. године.

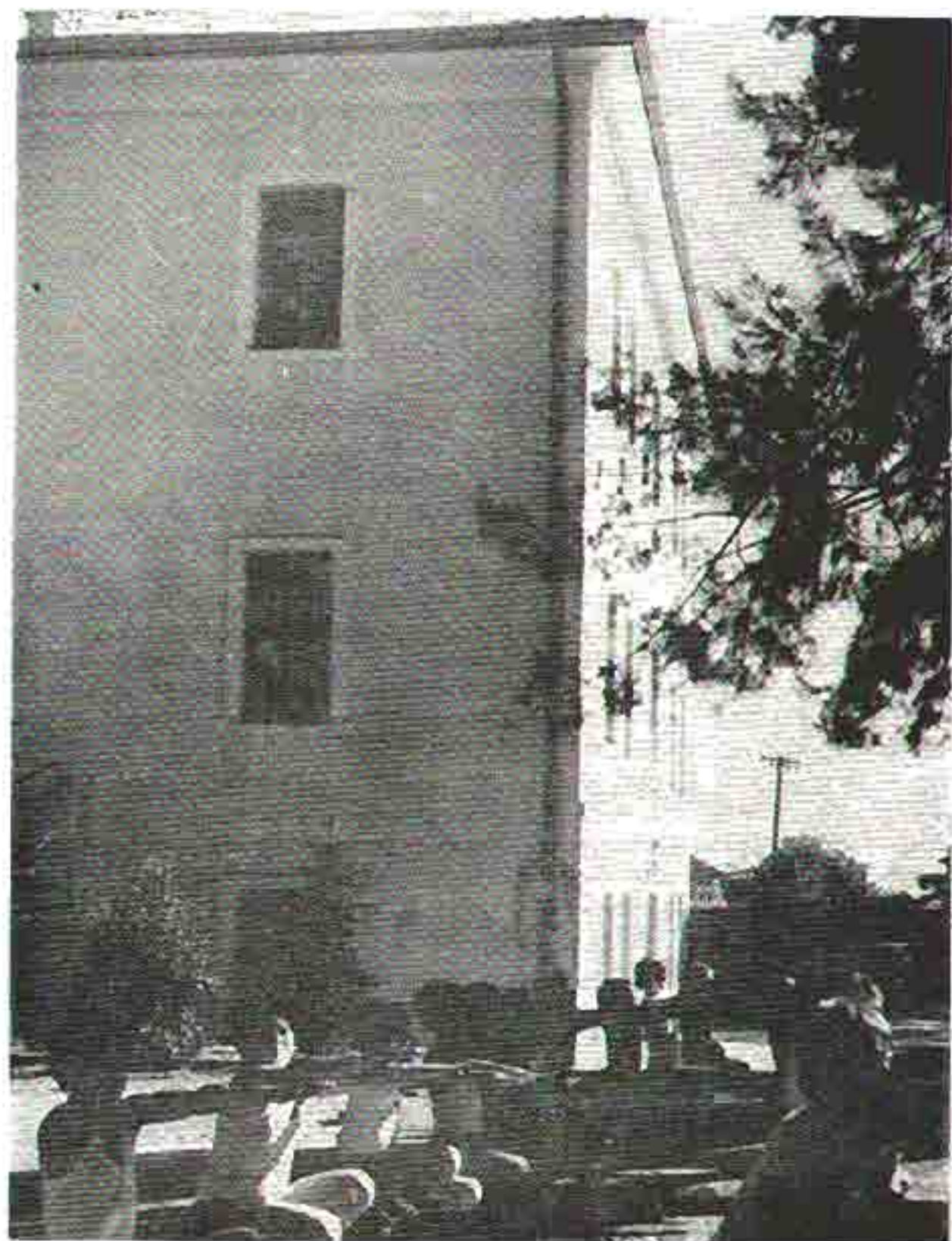
Издржала је, дакле, бројне ослове настртаје окупатора и фашизма, одржала народни дух и одиграла значајну политичку улогу. У више прилика њени ученици и наставници су изражавали своја родољубива осјећања, развијајући југословенску заставу по многим морима и океанима, у многим ранијим биткама нашим и током посљедњег рата. Њени баца су израстали у поштене људе, интелектуалце, умјетнике, раднике, ратнике и народне хероје.

Напредна омладина школе била је врло ангажована у свим збивањима у граду и на терену. У народном устанку 1941. нашла се са старијим генерацијама у првим устаничким редовима. Има много поучних и потресних примјера борбе, залагања и жртвовања омладине ове школе. Током народноослободилачке борбе и револуције поинуло је доста њених ученика, комуниста, револуционара и првоборца који дадоше, са многим друговима ове школе, богату жетву „пређе рока“ да би садашње генерације слободно живјеле и радиле. Међу њима и Милаш Вуковић, учитељ. Многи су патили и страдали по логорима у земљи и широм Европе, а многи у борби израсли у истакнуте војне и политичке руководиоце, а неки у послјератном периоду постали истакнути стручњаци и угледни културни и друштвено-политички радници.

Активност школе никада није била затворена само на усни учioniчки рад и школовање, већ је својим стручним и педагошким радом, родољубљем и истакнутим вриједностима југословенства постала својеврстан, неизбрисив и неуништив чувар свега драгоцјеног из прошлости нашега града.

Неоспорно њено значење је то више, што су ратна разарања и друге непогоде уништавале многа вриједна историјска документа, о њој на основу солидно обрађене, добрим дијелом сачуване историјске грађе и битних архивских докумената можемо дати тумачења и освјетљавања историјско-педагошких чињеница, обратити зачетке и развитак ове просвјетне установе.

Зграда Школе у Србима
Ул. Сима Матавџа 66 (1975)

Сериозним неопходним методолошким поступцима у изучавању вјероватно би нам помогао у адекватнијем вредновању педагошке прошлости, развоју садашњости и на основу тога свестрањне пројекције наше педагошке будућности.

Послије ослобођења школа је наставила рад и у општем полету и ентузијазму историјског тренутка пришла унапређењу живота и рада. Бачке организације постају веома ангажован фактор у њеном животу и живом активношћу показују се као достојни настављач рада напредних предратних нараштаја. У данима обнове џени Баши масовно учествују на радним акцијама широм земље.

Прије три године земљотрес је знатно оштетио зграду и тиме онемогућио рад у њој. За школу се сада гради нова зграда на Савини, а старо оронуло здање чека боље дане. Збивања неких појава и поступања око овог херцеговског споменика културе тешко може објаснити било које вријеме.

Данас школа, иако нема све потребне услове за рад, организује наставне и ваннаставне облике рада на завидном нивоу. У школи данас живи и ради 570 ученика, распоређених у 24 одјељења, и колектив од 32 наставника и 12 осталих радника. Школа брижљиво одржава праксу укључивања ученика у све корисне манифестације друштвеног и културног живота града. Вриједности рада разноврсних облика бачких секција и друштава у школи потврђују бројна признања, почев од општинских до републичких и међународних. А то и јесте најљепши прилог обиљежавању 600-годишњице града и 125-те године њеног постојања и плодног рада, скроман прилог данашњих младих генерација једном великом јубилеју.

Основна школа „Милан Вуковић“ даје допринос велике вриједности као мисионар васпитно-образовних утицаја, расадник младих будућих кадрова и тако улаже значајан прилог самоуправном социјалистичком развоју нашег друштва.

*24 априла 1976. Школа је извор просвете и просвјетна
породица и вођа друштва. За то школа је
свата основачница овог просвјетног града, која
заједно са свим народом овог просвјетног града
и њеним!*
Борислав из Бачке (Бачка)
Милан Вуковић
председник

Бресте раднице у једу у ево, храм науке и
исправне, се се сити парадатак инјеру инсирати
и наредиваше струду, и раду б. б. Матавуља - Фри-
шова и нашта бригади. Нека је вјерога ушомега
неуларши дубровничарина - семиларина евога ин-
бора живе ружици, која те од мамиларина инво-
риши реситније срди и вједе грађане. Дао бог
да сваком ушомеку моту рети са елиши сау-
датом и побудом вјераи и надам:

Ма гдје био Србина буди,
Ма што био српски гуди...

Dr. Владимир А. Радовичић, Станишанин, Београд,
из Скопља да 29 - 11. Мај 1911. Милан Вуковић.

ЛИТЕРАТУРА

- Симо Матавуљ: Биљешке једног писца, Нови Сад, 1969.
- Јован С. Накићеновић: Неколико детаља о оснивању и раду поморске закладне школе у Херцег-Новом, Бока, 4, Херцег-Нови, 1972.
- Годишњи извјештаји Српске поморске закладне школе из 1884/85. и 1885/86. године.
- Извјештаји Државне реалне гимназије у Херцег-Новом за школске године 1929/30. и 1930/31.
- Из архива Основне школе „Милан Вуковић“ у Херцег-Новом.
- Архив Херцег-Новог, Фонд о Српској поморској закладној школи у Србини.
- Владимир Радовић: Прилог о Српској поморској закладној школи у Србини у Херцег-Новом (1858—1914), Котор, Зборник Више поморске школе у Котору, 1974.
- Игњатије Злоковић: Капетан Мато Мрша, поморац и педагог, Поморски зборник 14, Ријека, 1976.
- Максим Злоковић: Томо Крстов Поповић — књижевник и историчар, Бока, 8, Херцег-Нови, 1976.

Summary

THE 125th ANNIVERSARY OF THE ENDOWMENT NAUTICAL SCHOOL AT SRBINA

Mr Dušan MANDIĆ

The supplement on the Serbian Endowment Nautical School at Srbina in Herceg-Novi presents the establishment and development of the School in a fairly long period (1858—1982). The work is based on the archives material, literature and the cooperation with the people who had the evidence and documents important for the matter.

The long development of the School from its early days to the present is presented in the work.

The Serbian Endowment Nautical School began working in the beginning of 1858 thanks to the benefactors and patriots of the region in particular the donors: Jovan Bošković, Đuro Đurović and Jevrosima Laketić.

The idea and the first financial support were provided by J. Bošković in 1838 — he was a wealthy merchant of Izmir. Later he was joined by Đ. Đurović a merchant of Trieste and J. Laketić born Vladislavić. The wish of the founders and benefactors was to establish a school where first of all the Serbian language would be taught and which would produce qualified seamen.

The occupation forces kept delaying the opening of the School for twenty years, so that it began working only in 1858. The work was organized in two departments: first the nautical and then the language one.

The first teacher and headmaster was Mato Mrša of Perast, an outstanding patriot, naval captain and till then a lecturer at the Nautical School of Zadar. He was dismissed after 14 years of work as he had a conflict with Austrian authorities and they wanted him to leave. When he left the nautical department was closed and reopened in 1874 to be closed again after a year. From then on there was only the language department which was closed in 1914 because of the World War I.

Among the teachers of the School there were: the writer Simo Mataulj for seven years, a part of the time as the headmaster; the outstanding persons such as the historian and writer Risto Kovačić, physician and author Milan Jovanović M.D., Kosto Kulišić and the others.

The School had its library from the early days and they also kept a book of the visitors of the endowment which was established by the headmaster Tomo Krstov Popović in 1894.

The School was not opened again as a nautical one, but began to work as a public secondary school in 1919. Three years later it became a state secondary school with only four lower grades and at present it is an eight year elementary school named «Milan Vuković».

The work of the school from the foundation to the present has never been strictly limited to the work in the classroom and schooling, thanks to the wider educational and patriotic activity it became a particular and steady keeper of the treasures from the past of Herceg-Novi.